

Излази три
пут у месецу
на 1 табаку.
Претплата се
шаље напред
уредништву

Неплаћена
писма од не-
редовних до-
писника не-
примају се.

ПАСТИР

За све српске
крајеве стаје
на годину
60 гр. или
6 фор. на по
године 30 гр.
или 3 фор.
на три мес.
15 гр. или
1. фор. и 50
новчића.

ЛИСТ ЗА НАУКУ И КЊИЖЕВНОСТ ДУХОВНОГ САДРЖАЈА.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ РЕКТОР БОГОСЛОВИЈЕ ПРОТА НИКОЛА ПОПОВИЋ.

САДРЖАЈ: — Похвална песма. — Духовна цензура. — О изворенима. — О Ресавским обичајима.
— Црте из живота св. апостола Павла. —

ПОХВАЛНА ПЕСМА

ПРЕПОДОВНОМ ОЦУ НАШЕМУ

ГРИГОРИЈУ СИНАЈИТУ.

(Од М. Шапчанина.)

Препун божанства, чистоте, части
Сатро си хидру кипећих страсти,
И, згазив под ноге грешне јој уде,
Прин'о си Богу мисли и труде.
И шиљућ молитве топле и харне
За људе грешне, људе немарне,
Презр'о си раскош, свијону плашту,
Варљивог света сујету ташту,
Осетив, да срце ка Господу бије,
Оче Григорије! —

Са седог Синаја студ те север викну
Далеко свамо у незнани крај,
А Бог те вођаше, као Израилја
Кроз пустињу мртву онај румен сјај.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Клисурѹ студену, камену и страшну
Израо си, оче, за свої свети стан,
Те умилне песме иночанства твога
Озбиљно слушаху и ноћца и дан
Кроз гигање магле што се стењем вије,
Оче Григорије!

У души спокојној и чистој и ведрој
Саздао си себи леп засебан свет,
Доступан сластима високих помисли,
Што их озго сноси тај анђелски лет.
Знанае ти бијаху човечије беде
И на дну ти душе бол лежаше тих,
И, мислећ на људске тешкоће обилне,
Повечерње песме шаптао би стих
Докле се и терет са душе не слије —
Оче Григорије!

Ил' у хладној, влажној пећиници, оче,
Или на врх стене да си стај'о ти
Са крстом у руци, бројаницом враном,
Чуо с' из далека како уји, ври
Лом вулканске борбе за крст и слободу
Са Косова где но па'ше цара два,
Служио си дане страдања и суза
Агаранин што ће да их крсту да,
И молио да нас мимоиђу кобни —
Оче преподобни!

О пехаре пуни веровања јака!
Узор-праведниче, светило Горњака!
Скромни носиоче свештених врлина
Моли за нас Бога и божјиег сина:
Наша вера никад да не служи мѣни,
Да ојача снажно к'о тврђ град на стени,

Да будемо светле и душе и лика,
Наследници вредни тебе праведника,
Те да бездне греха међу нама није,
Оче Григорије!

Духовна цензура.

(Свршетак.)

VI.

После оног што је до сад речено на овоме месту о цензури, остаје још напоменути и нека саображења политичког својства. Многи мисле и говоре: „*да се државно јединство условљава јединством господствујуће цркве*, и да је по овоме дужна држава сва могућа средства употребити како да се спрече сва мњења, која би ма у чему могла нарушити то јединство. А за постићи ову жељу захтева се држати јаку и строгу цензуру.“ Ко није добро познат с историјом цркве, вели руска „сувремена летопис“ тај би лако могао примити за истину горепоменуте саображаје. Но они незначе ништа за оног, који је пратио историјске догађаје и који има пред очима безбројне примере односеће се на предмет, о коме се овде говори. Каква средства није употребљавала инквизиција да подави разна мњења, која се не подударашу с учењем римске цркве, па шта изађе из тога? Зар ратови 16-тог и 17-ог века нису били последица тога, што се нагло чинио притисак у слободи мисли и говора а с жељом да се одржи политичко јединство? И зар се ово јединство не рушаше све више и снажније, уколико се поједини људи стараху, да измисле све боља и снажнија спољна средства за одржање његово?.. Да, време је већ признати, да се снага и трајашност државе не зида на ропству и деспотизму народа, племена и посебних лица, већ

на могућопотпуној слободи свију чланова државних. Виши задатак државног уређења мора бити у томе, да — представљајући човеку право уживања блага друштвених, — у исто време неограничава, у колико је то могуће, ни његов лични индивидуални карактер делатности. Ово је основно правило сваког законодавства у опште; оно треба да буде основни камен и у погледу на цензуру. Држава, која има у себи не стотине и не хиљаде, већ милиуне становника, мора да се управља и политиком, која има пред очима потребу свију тих милиуна. За срећу и напредак саме државе, прека је потреба уредити стање ствари тако, да и Јевреји, и Турчин и католик и протестант могу уживати у држави подједнако право негледајући на различност њихових вероисповести. А ради овога није доста ако се за њих заступи држава у толико, да их само несме нико гонити, већ им треба даровати и она права, каква сваки може имати од својега отаџбине. И тек у таквом случају они ће сви без разлике бити одани тој држави у којој живе и којој служе. У противном случају *протестант* би вечно гледао на Берманију као на своју домовину, а Турчин — на Турску, као на својега рода Мекку и Медину...

Људи, који се не слажу с овим погледом, веле: „кад би се то тако допустило, то шта би било од тих различних сектатора и секата? Зар не би међу њима била вечна и непрекидна борба?“ ... Ми неодричемо могућност те борбе већ шта више допуштамо и да би је било. Но у исто време молимо, да се непропусти из вида да та борба није борба мача и оружја, већ борба пера и мастила. А оваква борба не само да не доводи државу до борбе с оружјем у руци, већ на против предохрањава је од тога. А да је тако, довољно је ако за пример узмемо *северне штате*. Код ових је готово пуна слобода вероисповести: издају брошуре и журнале од свих противположних партаја, па зато нема тамо ни пољачког, ни ирландског ни остезејског питања. Послед-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ници многоразличних вероисповести у Јевропи, који по унутрашњој својој злоби не могу да гледају један другога, — у Америци напротив заборављају пређашњу своју злобу нити више долазе један с другим у сукоб, зато, што њихова нова отаџбина — бранећи свакога подједнако — постаје тим самим мила и пријатна свакоме од њих. Ако већ постоје милиуни, који се не саглашавају с учењем православне цркве, то би било противно свакој политици — саздавати из ових милиуна још и непријатеље држави. Задатак праве политике у оваквим случајима треба нарочито да је у томе: да изрази правила, која би на пракци остваравала колико је више у могућности *потпуну слободу своју чланова државе*. У овом, по нашем скромном мњењу, требало би да буде и задатак комисије, која намерава да прегледа и одобри закон о слободној штампи.

О назорејима.

(Продужење.)

III.

О погребу.

Погреб је код назореја сасвим прост, без икаквих церемонија. Мртвацу свуку сродници његове обичне хаљине, и навуку му дугу белу кошуљу, то је сав накит мртваца. Сандук је такођер прост, несме бити бојадисан, нити вештачки направљен, обично га сами сродници покојникови склопе. После изласка 48 часова, скупе се сродници и пријатељи, и без жагора, мирно, без певања и молитава одправе покојника вечної кући, — напред иду обично неколико људи са мотикама, за њима носе мртваца, а неколико пријатеља и пријатељица закључују спровод. Сродницима је строго забрањено за умрлим плакати и кукати, јер мртавац је, веле они, из ове плачевне долине прешао у вечност, у

царство славе, и услед тога ништо није дозвољено лелекање и плакање назорејцима, које они тачно и испуњавају. —

Док смо живи ми сами припадамо вечном оцу небесном, и просимо од њега опроштење грехова наших, долазимо у цркву, чинимо милостије, саједињавамо се са самим Исусом у светом причешћу и тако получавамо опроштај волни и неволни грехова наших! Али кад наступи страшни час смртни онда већ нисмо више ми у стању за грехе наше молити се Богу, нити смо кадри приносити му жртве умилоствљивавајуће, састојеће се у добрим делима хришћанским, и зато нам је тада нужна виша помоћ, нужно нам је у онај пар заступништво пресвете дјеве Марије, и свети угодника божији. Дивно је нацртан положај душе наше на самртном часу у узвишеној и божанственој црквеној песми, овим речма: *„Ходите и ви свети моји анђели, станите пред судачку столицу Христову, и у духу савивши колена плачући му вапите: творче свега, помилуј, мене одрени дело руку својих.“* Ево како душа самртникова анђеле зове, да јој у овом страшном часу у помоћи буду! још се она у другој песми и к пречистој дјевини обраћа овим речма: *„Сад је душу моју обузео велики страх, и тежак ми је и неизказани трепет душе моје, на полазку, пречиста утеши ме!“* — Из дивних ових песама видимо да је заиста нужно, и богоугодно, топле молитве слати за душу која се са овим светом растаје, и која у наручја саздатеља свога одлази, па зато је наша мајка црква још у прва хришћанска времена установила, да свештеник као посредник између Бога и људи, као слуга Христа Бога, над мртвим телом прописане молитве чита, да би се тим молитвама, олакшао души страхан прелазак у вечни живот. Од оног часа кад се душа с телом растави па докле се земаљски остатци неспусте у утробу опште матере земље, читају се црквене молитве ради опроштаја

грехова! Погреб је сам по себи врло тужна светковина, али у православној цркви је украшен утешителним и дивним песмама Јована Дамаскина, у којима Божијим духом просвећени песник живо описује ништавост и сујету жића човечијег, а уједно уздиже збуњени дух к небу, и указује му Христа, као неизцрпљиви извор сваког блага! Краткост жића човечијег нацртана је врло дивно овим речма: *„Која се сладост у животу не помеша са жалошћу? која ли слава стоји на земљи непроменљиво? Није ли све славије од сенке? није ли све варљивије од сна? Једно трепуће и све смрт прими.“* А да би нам свети Дамаскин показао праву славу и сладост вечну и са жалошћу несмешану, да би нам живо представио Христа као сунце правде, сву наду и утеху хришћанску, овако завршује песму своју: *„У светлости лица својега Христа, и у радости красоте своје, у којој, којега си изабрао човекољубче!“* Света мати црква јавља још вернима својима два радосна и истинита јемства за вечни живот, у апостола и јеванђељу. Сам Христос у свом јеванђељу овако говори: *„Заиста, заиста вам кажем, иде час и већ је настао, кад ће мртви чути глас сина Божијега, и чувши оживи ћеду!“* Ове речи самим сином Божијим изговорене, кад се утешити о жалошћено срце човечије, јер је у њима живо изображено ускрећење мртвих, и вечни живот. Још наша мајка црква у свакидашњим јектенијама моли се Богу, за спасење умрлих, и на свакој св. литурђији ваде се честице за мртве! Наша црква неостаља нас ни после смрти, и онда се она као њежна мајка, стара за нашу јадну душу, кад се ми више за њу старати нисмо у стању; она нас с благословом материнским спушта у гроб, и непрестано принаша безкрвне жртве вечном судији ради спасења умрлих чеда њезиних. — Назорејци се, као што смо видели, лишавали ове благодети, лишавали се светих и узвишених молитава, и заступништва пресвете мајке Божије и свети анђела, они у натач првенствујућој цркви, и установама

христовим делају; зато ћеду они као повредитељи и извртачи закона христовог, строго одговарати на страшном суду. —

Не може ми се на ино а да не похвалим њих зато, што своје мртваце не завијају, као ми у свилу и кадифу, него у просту платнену белу кошуљу, и што нехарче новце на скупоцене сандуке. Зар није задушнице онај новац, који обично на свилу и сандуке скупоцене потрошимо, разделити сиротињи, или на школе и на сиротне ђаке оставити? Код назорејаца је забрањено оплакивати мртве. Наравно и ми као прави хришћани верујући да ћеду мртви ускрнути, и вечно живити заједно са спаситељем нашим у царству славе, не би требало да сувише тужимо за умрлим пријатељима и сродницима нашим. Али не тужити ни најмање, то је против човекове природе. Човеково срце није камен, па да сузу низ образ, за оцем, јединцем, или пријатељем својим не пусти. Сам Исус Христос, који нам у сваком обзиру за пример служити има, пролио је сузу жалости над гробом „Лазаревим.“ Св. јеванђелист Јован причајући у јеванђељу своме (гл. 11.) како је Марта сестра умрлог Лазара, изашла пред Христа говорећи: „*Господе! да си био овде не би мој брат умро*, и описујући јадиковање сестара за братом својим, проповеда даље, како је и сам Исус изашао да види гроб Лазаров. И кад је Христос до гроба дошао, и слушајући плач и вапај сестара, и сам се је заплакао, „*прослезиса Исус*“ (гл. 11. ст. 35). — Христос спаситељ света, створитељ свега, господар живота и смрти, заплака се, и згрози се над гробом пријатеља, кога је љубио, а ми зар у пркос природе човекове, да се томе успротивимо?! Христос се је заплакао, да би показао, да је он не само Бог, него да је и савршен човек; као човек који је оросио лице своје сузама за пријатељем, а као Бог ускрсао га је из мртвих, и повратио га је сестрама његовим.

О васкрсењу мртвих.

Назореји верују да ћеду како праведни тако и грешни, у последњи дан ускрнути из мртвих. Праведни ће у вечној

слави и у лицезрењу Господњем вечно живети, а грешници ће се у паклу непрестано мучити, и муци њиној краја бити не ће. Дан страшног суда, и час ником није познат, јер је то у власти Бога оца. Али је сам Ис. Христос изволео у Матеју гл. 24. Мар. 13. и 2. Тим. 3, нека знамења предсказати, која кад се испуне, онда је знак да је страшни суд близу.

(Свршиће се.)

О неким хрђавим обичајима наших Ресавца.

(Од М. Ђ. Радосављевића свешт.).

(Продужење.)

2., О прекомерном трошењу о даћама.

Овај обичај постоји од ваикада у опште код нашег народа, а још му непада на ум, да је то врло штетно по његово — народско — економно стање.

Црква и вера наша истина налаже нам, да чинимо спомене за умрле, али спомене преко свештеника у цркви и спомене који се састоје у давању милостије сиротнима и на подизање и украшавање цркава и просветних завода, а не у чашћењу целог села. *)

Многима може бити нису у свом пространству познате даће и спомен који наш народ даје, с тога ћемо учинити овде о томе један кратак нацрт.

Кад у кући каквој умре ко год, одмах се закољу по 2—3 јагњета или по једна и две јаловице. Ако домаћин има у тору, добро, нема ли, мора купити или се задужити. Тако исто мора до изобиља бити вина и ракије. Док комшије праве сандук и док се чека време када ће се мртвац

*) Власи овде у Ресави осим ових даћа, дају умрлима за душу нека особита подушја, о чему ћу ја доцније говорити.

укопати, докле они једу на жару печене цигерице и пију ракију колико коме душа хоће, говорећи притом уза сваки напитаk: „Бог да му душу прости!“ Кад мртваца сахране и дођу кући домаћиновој поседају за готову трапезу; пију и једу докле који може и хоће и пошто се напоследку мало и прошале (јер ракија и вино не ће у глави да ћути) — разиђу се. — То је прва даћа. — Одмах прве суботе, домаћин онако исто а још и боље спреми вечеру и позове све оне који су и при сахрањивању били и ту се опет једе и пије до божјега лења. — То је друга даћа. — Трећа се даје на 40 дана, четврта на пола године, а пета кад се наврши година умрломе.

И тако наш народ једном умрлом човеку или чељадету за годину дана пет пута даје подушје, или као што се у опште свуда говори: пет пута му *стаља*. Нека у најмању руку свако *стаљање* кошта по 100 гроша, то се дакле за љубав изветшале предрасуде*) мора за сваког мртваца потрошити по 500 гроша а да нерачунамо што се у свакој години по 4 пута о задушницама за умрле троши.

И код толиког трошења о даћама и задушницама опет многи без икаквог околишења говоре свештенику: „Немам попо одкуда да платим опело, видиш једва сам набавио и ово што за даћу треба.“ (Код овакових је даћа главно а опело споредна ствар).

Па сад нека свештеник говори против овог хрђавог обичаја, на мах ће му се рећи: „Е, та он то говори само да му се има одкуда за опело платити.“

Од колике је материјалне штете овај обичај то сваки

*) У опште се верује: ако се коме више за душу даје т. ј. ако се о даћи умрлога више поједе и попие, да ће тада умрлом бити боље на оном свету и да ће се зато радовати; но ово су чувствени погледи на рај, који су к нама прешли од Турака.

лако увидети може, па с тога треба изнаћи начин да и овога
зла нестане.

(Наставиће се.)

Црте из живота св. апостола Павла.

(по виспингу).

(Продужење.)

5. Зашто св. Лука тако укратко прича о овом бавлењу апостола у Риму, и тако изненадно прекида причање, — мњења су о томе различна. Једни мисле, да је Лука имао намеру осим еванђеља и діеіанија апостол. написати још треће произведење (ср. діеіан. апост. 1, 1.) о даљој судби и делатности Павловој; но да није извршио ову своју намеру, а и ако је извршио, то је сачињење ово изгубљено због неугодни околности времена. Но ово је само једна предпоставка, која нема озбиљна основа. Много је вероватније друго мњење, по коме краткоћа последњег причања и изненадни прекид діеіан. апостол. обіашњава се одношајем историјског материјала према првом читаоцу књиге, Теофилу. Теофил за кога је Лука написао како своје іеванђеље, тако и діеіан. апост. (Лук. 1, 3. ді. ап. 1, 1) био је из Италије, шта више можда је био римљанин. Зато св. Лука све што се догодило с Павлом, по доласку његовом у Рим, могао је сматрати као да је познато и да не потребује точног причања. Но да је при свршетку друге године бавлења апост. Павла у Риму и пре но што су написана діеіан. апостол. у животу апостола била промена, јасно показује завршетак діеіан. апост. Св. Лука каже овде: „И живео је Павле пуне две године о свом трошку и примао је све који су долазили к њему, проповедајући царство божије и учећи о Господу Исусу Христу, са пуном слободом и без препреке.“

6. За време двогодишњег заточења свог у Риму, апостол Павле био је у најтежњим сношајима са хришћанским цр-

квама у Македонији и Малој Азији. Најпре црква филипијска, која је и пређе показивала своју најживљу љубав к апостолу, похитала је и сада преко опуномоћеног епафродита, послати апостолу новчану помоћ. То је дало повода апостолу да напише *послање Филипљанима*. Цео садржај овог послања дише најнежнијом и најосетљивијом љубави, коју је заточник-апостол имао к Филипљанима. Ово *послање*, искључно пред свима осталима, може се назвати *послањем срца*, препуно срдачног излива, без строгог поредка у излагању, а уједно врски пример сједињења нежне љубави и апостолског достојанства. О стању малоазијских цркава, апостол је писао за време заточења свога у Риму, од једног колошког становника, по имену Епифроса, који је по свој прилици био и основач колошке цркве. Лажљиви проповедници вере, трудили су се оцрнити га, зато он собом дође у Рим к Павлу, и извешће његово о стању колошке цркве дало је повода написати *послање* к овој, апостолу лично непознатој цркви. *Послање Колосаима* очито се види да је полемичког правца; апостол обара у њему оно лажно учење, које желећи сјединити хришћанске идеје са постојећим у то време идејама источно-јудејске философије, појавило се у Малој Азији, а особито у Колосеу, и било је у свези са гностицизмом и неоплатонизмом. *Послање* је написано са необичном силом израза. Св. Јован Златоуст о овом *послању* каже овако: „осећаш како корача апостол, који припасав мач и подпуно уверен у својој победи, иде на сусрет противницима еванђеља, обара их на земљу, одузима упљачкани плен и свуда дарује истини победу.“

7. *Послање Колосајцима* послато је било по Тихику, који се из Рима враћао у своје отачаство, Малу Азију. Тај исти Тихик узео је и друго *послање* апостола, које је код нас познато под именом *послања к Ефесеима*, но које је по свој прилици имало изглед окружног *послања* к многим малоазијским црквама. Догматична част овога *послања* са-

држи у себи кратки нацрт поглавитих истина хришћанства и блага, добивених искупљењем христовим. У једном само Христу спасење је за све, у њему се уништила разлика међу јудејством и незнабоштвом; *црква је тело његово*, — ово су поглавите мисли тог послања. Заједно са Тихиком отишао је из Рима у Малу Азију познати Онисим, преко кога је предао апостол мало послање к *Филимону*, једном од знаменитих хришћана колошке цркве. Овај Онисим, одбегли роб Филимона, живео је у Риму. Овде се нађе с њим Павле, обрати га у хришћанство и пошљега његовом господару. У овом кратком посланју Павле моли Филимона да лепо прими Онисима. Последње послање, које је апостол Павле из овог свог римског заточења написао, јесте послање к *Иеврејима*, т. ј. палестинским хришћанима из Јудеје. Важност овога послања састоји се у томе, што се овде са свију страна осматра суштина и значај старог завета и његово одношење к новом.

§ 6. *Последње године живота апостола Павла 63—67. по Р. Хр.*

1. Извешћа о животу апостола Павла, после двогодишњег заточења његовог у Риму, дакле с пролећа 63 године, нејасна су и непотпуна, јер нас овде дејанија апостолска остављају те ми о даљој судби апостола и његовој делатности дознајемо у неколико из неких пастирских података и историјских нацрта, растурених које где. У најновије време многи научници слажу се у мњењу, да је Павле, од оног доба, кад је био у Риму затворен, о чему причају дејан. апостолска, остао тамо до свршетка живота свога. Пошто су прошле две године заточења, тако гласи мњење новијих научника, стање апостолово у Риму постало је горе. Павле је први пут био јавно саслушан и изговорио је пред кесаром и сенатом одбранителну реч (2 Тим. 14, 16); после овога није одма био осуђен на смрт, но из свију околности он је могао већ приметити, да ће му смртна пресуда скоро

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

изаћи. У очекивању смрти, при крају 63 године, написао је он своје *друго послање к Тимотију*. Наскоро после овога дође у Рим и апостол Петар и оба су они за кратко време радили овде у ползу еванђеља. При свршетку ове године, или још вероватније у почетку идуће, апостол Павле био је осуђен од Нерона и предат смрти. Они који се придржавају овога мњења, због овога, постанак послања к Титу и првог к Тимотију односе ранијој историји живота апостола; и то постанак првог послања к Тимотију односе к времену између појављења послања к Галатима и првог послања к Коринћанима у 56 години по р. хр.; а послање к Титу одма за првим послањем к Коринћанима, кад је апостол још у Ефесу био, дакле између пасхе и педесетнице 57 године. Да је овако мњење, т. ј. да је апостол остао у заточењу до своје смрти, несагласно с завршетком діје апостолски, ми смо већ раније још показали. Но и без тога, у пастирским посланицама има доста примера, који показују да су све посланице доцније произашле.

На тај начин, ако признамо ослобођење апост. Павла из првог заточења у Риму, о коме говори св. Лука, и признамо друго његово заточење у истом Риму, то по указанима пастирских посланица, доцније живљење апост. било је готово овако: као што знамо из послања апостолових к Филипљанима и Филимону, почетни план његов — из Рима отићи у Шпанију, услед другог (више од године) заточења у Риму, сасвим се променио, тако да је он сада захтео посетити место првог свог делања — Малу Азију, јер је се тамо пантеистичко лажно учење, против кога је он писао у послању к Колосајцима, распрострањавало све више и више и претили опасношћу младим црквама. Присуство је његово дакле тамо било од преке потребе. Па зато, тек што је он, после двогодишњег свог бављења у Риму, у пролеће 63 године, био пуштен на слободу (јер је оно што му је подметнуто, да је бунио у Јерусалиму, оповргло), отишао је с

Титом, који се с њим здружио или у Риму или се где у путу састао, понајпре на Крит. За време свог путовања на суђење у Рим, он је узгред већ био на острву, и можда још тада имао жељу проповедити еванђеље на овом острву. Сада је се он бавио овде подуже, можда до пролећа, јер у више вароши овог острва биле су основане цркве (ср. Тит. 1, 5). Кад је после у пролеће 64 године апостол полазио с Крита, то је оставио тамо Тита, да доврши што је он почео, а он отиде у Малу Азију, да посети тамошње цркве. Одавде још пре зиме написао је он своје послање к *Титу*, јер у томе послању изказује намеру своју да жели провести зиму у Никопољу (Тит. 3, 12). Тад беше тамо много вароши под овим називом н. пр. у Понту, Витинији, Тракији, Епиру. Но овде се свакако разуме Никопољу Киликији, који је био на близу од Тарса, место рођења Павлова.

Сљедујућег пролећа 65 године, апостол Павле отишао је у Ефес и рукоположивши овде за епископа свог љубљеног ученика Тимотију, оде у Македонију. Овде му стигну тужни гласови из Ефеса како је јако осилило лажно учење. Услед тога, у повратку свом мислио је апостол свратити у Ефес. Но како није могао тачно означити време доласка свога тамо, то је похитао писмом помоћи Тимотију. Тако се јавило *прво послање к Тимотију*, по древном натаису, у Македонији. Из Мале Азије апостол Павле по свој прилици опет је отишао у Грчку и Коринт, где се сретне са св. апостолом Петром, с којим је после путовао до Рима*). Одавде тек, у пролеће 66 године, испунио је ваикадашњу своју намеру бити у Шпанији и проповедити еванђеље. Но делање његово овде није било дуготрајно, јер предање ништа не говори о црквама, које је Павле основао у Шпанији. По свој прилици они су овде били ухваћени и везати одведени у Рим. Пробавив овде неко време у тавници и саслушав јавни

*) Ово оснивамо на речима Дионисија епископа коринтског, које наводи Евсевије у његовој цркв. историји.

испит, он је написао своје последње послање, *друго послање к Тимотију*, у коме захтева да овај пре зиме дође к њему у Рим. Стање апостола, у коме је он сад био, сасвим је другачије било него оно у ком је био за време првог заточења. Тад се он надао и мученичкој смрти и ослобођењу, и ово последње било је сигурније. Сад пак напротив, он без сваке сумње говори о мученичкој смрти својој. „*Мене већ приносе на жртву, пише он Тимотију* (2 Тим 4, 6) *и време је моје смрти настало.*“ Тад бејаху покрај њега верни ученици његови; сад пак види себе остављеним од свију (2 Тим. 4, 16). Ми и сада кад читамо ту посланицу, као да чујемо реч умирућег оца к свом љубљеном сину. Сада, стојећи пред сврхом свог земаљског странтовања и претресајући своје готово тридесетогодишње делање у корист цркве Христове, — он произноси с радосном благодарношћу: „*подвигом добрим ја сам се подвизавао, тецај сам свршио, веру сачувао, а сад ми се справља венац правде* (2 Тим. 4, 7. 8). Како се дивно извазује у овим речима, узвишено спокјство душе апостола, и вера његова у Бога!

После овог послања није дуго апостол очекивао венца правде. Предање каже, да су ап. Петар и Павле 9 месеци били у заточењу у мамертинској тавници, код каптолија. Овде су они оба у један и исти дан 29 јуна 67 г. по р. х., 820 г. после основања Рима, у 12-ој царовања Неронова, 3 г. пре разрушења Јерусалима, свршили живот мученичком смрћу. Св. апост. Петар с оне стране Тибра, где је сада црква св. Петра in Montorio, био је распет главом на ниже; а св. ап. Павле на супротној страни Рима, три миље од вароши на остинском путу, на близу од данашње базилике St. Paulo, посечен је мачем. И сад још у Риму показују место где је св. Павле посечен. Предање прича, да је глава апостола у три скока свалила се с губилишта, и где је падала одма је извирао извор. Кости обоје св. ап. чувају се у римском саборном храму св. Петра, а главе у латеранском, — у главним црквама католичког света. (Свршић.)